Povandeniniai kabeliai ir vamzdynai ir jų reglamentavimas pagal tarptautinę teisę

SAULIUS KATUOKA

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutas
El. paštas: skatuoka@mruni.eu

SANTRAUKA. *XXI amžiaus antrajame dešimtmetyje ėmė kilti itin probleminiai klausimai, susiję su povandeninių kabelių tiesimu ir priežiūra pasauliniame vandenyne, su kabelių ir vamzdynų apsauga, įskaitant natūralius gamtinius pavojus, ir atsitiktinę ar tyčinę žalą, kurią padaro jūriniai laivai.*

Šioms problemoms spręsti Tarptautinės teisės asociacija 2018 m. lapkričio mėnesį įkūrė specializuotą instituciją – Povandeninių kabelių ir vamzdynų komitetą.

Jūrinių kabelių ir vamzdynų tiesimo teisinio režimo pagrindais laikytinos dvi konvencijos: 1884 m. Konvencija dėl povandeninių kabelių apsaugos ir 1982 m. JTO Jūrų teisės konvencija. Vis dėlto reglamentuojant kabelius ir vamzdynus liko spragų. Manytina, kad reikėtų plačiau apibrėžti teisės tiesti kabelius ir vamzdynus turinį, aptarti aktualias kabelių ir vamzdynų saugojimo, stebėjimo ar kontrolės funkcijas. Šių funkcijų realizavimas priklausytų nuo atskirų jūrų erdvių režimo ir pakrantės valstybės sutikimo.

1982 m. JTO Jūrų teisės konvencijos 113 straipsniu valstybės įpareigojamos priimti įstatymus, numatančius, kad nutraukus kabelį ar pažeidus povandeninį vamzdyną atviroje jūroje būtų taikoma baudžiamoji atsakomybė. Manytina, kad įstatymuose taip pat turėtų būti numatyta baudžiamoji atsakomybė už kabelių ar vamzdynų pažeidimus kontinentiniame šelfe ar išskirtinėje ekonominėje zonoje.

Tam, kad teisinės spragos būtų užpildytos, kai kurie autoriai siūlo kabelių ir vamzdynų pažeidimus kvalifikuoti kaip piratavimo nusikaltimą. Su tokia pozicija negalima sutikti dėl kelių priežasčių. Visų pirma skiriasi nusikaltimų objektas. Piratavimo atveju pagrindinis nusikaltimo objektas – laivybos laisvė; papildomi objektai – teisė į laisvę, teisė į nuosavybę – priklauso nuo konkrečių piratų veiksmų. Piratavimas yra tarptautinis nusikaltimas, numatytas Jūrų teisės konvencijoje. Kokie nusikaltimai patenka į tarptautinių nusikaltimų sąrašą, priklauso nuo valstybių susitarimo. Dabartiniame etape valstybės turi papildyti savo baudžiamuosius kodeksus nauju kabelių ir vamzdynų pažeidimo nusikaltimu.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: povandeniniai kabeliai ir vamzdynai, 1884 m. Konvencija dėl povandeninių kabelių apsaugos, 1982 m. JTO Jūrų teisės konvencija, Povandeninių kabelių ir vamzdynų komitetas, piratavimo nusikaltimas.

ĮVADAS

Šį straipsnį skiriu profesorei Tomai Birmontienei, sveikindamas su garbingu jubiliejumi ir linkėdamas dar daug ilgų kūrybingų metų dirbant teisės mokslo labirintuose. Galiu pasidžiaugti, kad su profesore Toma Birmontiene esame kolegos ir bendradarbiai dar nuo 1981 metų. 1995–2004 m. aktyviai bendradarbiavome Lietuvos žmogaus teisių centre, kuriame profesorė ėjo direktorės, o aš – centro tarybos pirmininko pareigas. Visada malonu susitikti su profesore ir padiskutuoti aktualiomis teisinėmis temomis.

Šio straipsnio tema šiuo laikotarpiu ypač aktuali. XXI amžiaus antrajame dešimtmetyje kyla itin probleminių klausimų, susijusių su povandeninių kabelių ir vamzdynų tiesimu ir priežiūra pasauliniame vandenyne, su kabelių ir vamzdynų apsauga, įskaitant natūralius gamtinius pavojus ir atsitiktinę ar tyčinę žalą. Šioms problemoms spręsti Tarptautinės teisės asociacija 2018 m. lapkričio mėnesį įkūrė Povandeninių kabelių ir vamzdynų komitetą (toliau – Kabelių apsaugos komitetas), susidedantį iš 24 asmenų, atstovaujančių įvairioms valstybėms. 2018–2024 m. laikotarpiu Kabelių apsaugos komiteto sudėtis keitėsi, tačiau daugumą jame visada sudarė Europos kontinento atstovai. Pavyzdžiui, 2024 m. Europos valstybėms atstovavo net 14 asmenų iš Austrijos, Belgijos, Graikijos, Lenkijos, Nyderlandų, Prancūzijos, Jungtinės Karalystės, Švedijos ir Vokietijos. Tai rodo Europos valstybių susidomėjimą ir norą spręsti vamzdynų ir kabelių jūrose problemas. Iki 2024 m. Kabelių apsaugos komiteto pirmininko pareigas ėjo kapitonas J. Ashley'is Roachas (JAV), šiuo metu komiteto pirmininke paskirta dr. Danae Azaria (Jungtinė Karalystė). Kabelių apsaugos komiteto įgaliojimai 2022 m. lapkričio mėnesį baigėsi, bet Tarptautinės teisės asociacija juos pratęsė dar 4 metams. Komitetas buvo įpareigotas tęsti valstybių praktikos, susijusios su povandeninių kabelių ir vamzdynų jurisdikcija, tyrimus[1]. Per 2018–2024 m. Kabelių apsaugos komitetas pateikė tris ataskaitas. Straipsnyje trumpai apžvelgiamas šių ataskaitų turinys.

Pastarąjį dešimtmetį (2015–2025 m.) išaugo ir mokslininkų susidomėjimas povandeniniais kabeliais ir vamzdynais. Buvo nagrinėjami įvairūs klausimai, susiję su kabelių ir vamzdynų apsauga, analizuojamos 1982 m. Jūrų teisės konvencijos nuostatos, susijusios su kabelių ir vamzdynų reglamentavimu. Kai kurie autoriai atskirai nagrinėjo jūrų kabelių, kai kurie – jūrų vamzdynų klausimus. Šiame straipsnyje kabelių ir vamzdynų reglamentavimo klausimai aptariami bendrai.

Atkreiptinas dėmesys į autorių kolektyvo išleistą knygą „Povandeniniai kabeliai: teisės

[1] International Law Association, „Submarine cables and pipelines under international law. (Second) interim report 2022", 2022 May, 1–12, žiūrėta 2026 m. kovo 11 d., https://www.ila-hq.org/en_GB/documents/submarine-cables-and-pipelines-second-interim-report-ila-committee-final-may-2022-10.

ir politikos vadovas“[2] (red. Douglas R. Burnett, Tara M. Davenport ir Robert Beckman). Joje pateikiama naudingų praktinių patarimų, įvairių regionų kabelių žemėlapiai, analizuojami tiek nacionaliniai, tiek tarptautiniai kabelių teisinio režimo aktai.

Atkreiptinas dėmesys į buvusio JAV transporto departamento vyriausiojo patarėjo, teisės mokslų daktaro, JAV karinio jūrų laivyno kapitono Douglaso R. Burnetto, šiuo metu dirbančio Johnso Hopkinso universitete, straipsnį „Povandeninių kabelių apsauga ir tarptautinė teisė“[3], kuriame povandeninių kabelių apsaugos problemos nagrinėjamos per tarptautinės teisės prizmę.

Įdomus dr. Taros Davenport straipsnis „Povandeninių laivų tyčinis kabelių sistemos sugadinimas“[4]. Tara Davenport yra viena iš Kabelių apsaugos komiteto pranešėjų, Singapūro universiteto dėstytoja.

Įdomių pasiūlymų pateikiama Jacques'o Hartmanno straipsnyje „Piratavimas ir povandeniniai kabeliai: nepastebėta Jūrų teisės konvencija“[5]. Autorius, pateikdamas savotiškus argumentus, siūlo povandeninių kabelių ir vamzdynų pažeidimą kvalifikuoti kaip piratavimą, pritaikant Jūrų teisės konvencijos nuostatas. Ši problema toliau šiame straipsnyje nagrinėjama atskirai.

Dirbtinio intelekto platforma pateikia apie 20 įvairaus lygio 2015–2025 m. straipsnių povandeninių kabelių ir vamzdynų klausimais.

Šiame straipsnyje nedaroma skirtumo ir povandeninių kabelių ir vamzdynų teisiniai režimai nenagrinėjami atskirai. Visgi reikia pažymėti, kad pirmiausia buvo bandyta nustatyti kabelių teisinį režimą. Tai suprantama, nes pirmasis povandeninis telegrafo kabelis buvo nutiestas 1866 m. Jį nutiesė privatus asmuo – verslininkas Traversas Twisas. Apskritai išskiriami 3 istoriniai kabelių raidos etapai: 1) telegrafo era 1850–1950 m.; 2) telefono era 1950–1956 m., 3) optinė (šviesolaidinė) era nuo 1986 m. iki šių dienų[6].

1884 m. kovo 14 d. buvo priimta pirmoji konvencija – Konvencija dėl povandeninių telegrafo kabelių apsaugos. Ją rengiant dalyvavo ne tik diplomatai, bet ir žvejai, karinio jūrų laivyno karininkai, elektrotechnikos inžinieriai. Pagrindinis Konvencijos tikslas buvo apsaugoti povandeninius kabelius, sukurti tokią aplinką, kad būtų išvengta itin žalingų kabelių infrastruktūros pažeidimų. Kabelių apsaugos konvencijoje buvo įtvirtintos tokios pagrindinės nuostatos:

1) Visos valstybės ir jų piliečiai turi laisvę tiesti ir remontuoti kabelius už teritorinės

---

[2] *Submarine Cables: the Handbook of Law and Policy* (Leiden, Boston, 2014), 437.

[3] Douglas R. Burnett, „Submarine Security and International Law“, *International Law Studies* 97 (2021): 1660–1682.

[4] Tara Davenport, „International damage to submarine cable systems by States“, *National Security, Technology and Law* (2023): 1–23.

[5] Jacques Hartmann, „Piracy and Undersea Cables: An Overlooked Interpretation of UNCLOS?“, 1–2, https://www.ejiltalk.org/piracy-and-undersea-cables-an-overlooked-interpretation-of-unclos/.

[6] Plačiau apie povandeninių kabelių kūrimą žr. knygoje *Submarine cables: the Handbook of Law and policy* (Leiden, Boston, 2014), 20–23.

jūros ribų (Konvencijos 1 straipsnis);

2) Laivų, kurie dėl tyčinių veiksmų ar aplaidumo sugadina kabelius, kapitonams taikomos baudžiamosios sankcijos, t. y. laisvės atėmimas ar baudos. Kabelio savininkui suteikiama teisė į žalos atlyginimą. Jei laivo kapitonas sugadino kabelį, siekdamas išgelbėti laivą ir jo keleivius, baudžiamoji ar civilinė atsakomybė netaikoma (Konvencijos 8–12 straipsniai);
3) Jei laivas užkabina kabelį savo žvejybos įranga ar inkaru, jis privalo paaukoti savo įrangą ar inkarą, kad nebūtų pažeistas kabelis. Jei pavyksta išvengti kabelio pažeidimo, kabelio savininkas privalo atlyginti nuostolius už paaukotą įrangą ar inkarą (Konvencijos 7 straipsnis). Situacijai keičiantis, ši taisyklė pasiteisino. Tobulėjant kabeliams, dėl ryšio sutrikimų padaryta žala būdavo keleriopai didesnė už įrangos ar inkaro praradimo vertę;
4) Jeigu kabelio savininkas, gavęs leidimą tiesti naują kabelį, pažeidžia jau nutiestus kabelius, jis privalo atlyginti žalą pažeisto kabelio savininkui (Konvencijos 4 straipsnis);
5) Jei kabelį tiesiantis ar kabelį remontuojantis laivas rodo laivo būseną patvirtinančius signalus, kiti laivai privalo laikytis vienos jūrmylės atstumo nuo kabelio (Konvencijos 5 straipsnis);
6) Kabelių apsaugos konvencija suteikė tam tikrų teisių karo laivams. Karo laivo komanda turi teisę sustabdyti laivą ir įlipti į laivą, kuris yra įtariamas povandeninio kabelio pažeidimu.

Šiuo metu 1884 m. Konvenciją dėl povandeninių telegrafo kabelių apsaugos yra ratifikavusios 118 valstybių. Jungtinės Amerikos Valstijos ją laiko paprotinės tarptautinės teisės šaltiniu.

1. TRUMPA POVANDENINIŲ KABELIŲ IR VAMZDYNŲ KOMITETO ATASKAITŲ APŽVALGA

Povandeninių kabelių ir vamzdynų komitetas per savo gyvavimo laikotarpį pateikė 3 ataskaitas. Pirmoji ataskaita buvo paskelbta 2020 m. gruodžio mėnesį[7]. Joje pažymima, jog komitetas veiklos pradžioje turėjo tikslą parengti pasaulinio vandenyno žemėlapį, kad būtų galima ne tik nustatyti egzistuojančias povandeninių kabelių ir vamzdynų trasas, bet ir išsiaiškinti, kokiais tarptautinės, o svarbiausia – nacionalinės teisės aktais grindžiamas kabelių ir vamzdynų teisinis reglamentavimas. Kaip nurodoma ataskaitoje, Kabelių apsaugos komitetas sutelkė dėmesį į veiklų pasauliniame vandenyne santykį su kabelių ir vamzdynų teisiniu reži-

[7] International Law Association, „Submarine cables and pipelines under international law. Interim report 2020“, 2020 December, žiūrėta 2026 m. kovo 11 d., https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10149627/3/Azaria_Interim%20Report%20of%20the%20ILA%20Committee%20on%20Submarine%20Cables%20and%20Pipelines%2015%20Sept%20final.pdf.

mu. Buvo nagrinėjama, kaip suderinti kabelių ir vamzdynų tiesimą su jūrų moksliniais tyrimais, su žvejyba, naudingųjų iškasenų kasyba ir kita. Komiteto nuomone, pagrindas palaikyti teisinę tvarką jūrose, vykdant įvairias veiklas, yra valstybių jurisdikcija. Situaciją sunkino tai, kad a) kabeliai ir vamzdynai dažnai priklauso privačioms bendrovėms, kurių atskiri nariai gali būti registruoti keliose valstybėse; b) kabeliai ir vamzdynai nutiesti jūrų erdvėse, kurios patenka į konkrečių valstybių jurisdikciją, arba erdvėse, kuriose galioja mišrus režimas, arba erdvėse, kuriose galioja tarptautinės teisės normomis nustatyta tvarka; c) dažnai su kabeliais ir vamzdynais būna susijusios skirtingos bendrovės, pavyzdžiui, viena bendrovė tiesia kabelius ar vamzdynus, kita juos prižiūri ir eksploatuoja, trečia yra jų savininkė[8].

Kaip pažymima Kabelių apsaugos komiteto ataskaitoje, nagrinėdamas atskirus kabelių ir vamzdynų klausimus komitetas rėmėsi 1982 m. Jūrų teisės konvencijos straipsniais, susijusiais su kabelių ir vamzdynų reglamentavimu, taip pat buvo analizuojami parengiamieji Konvencijos straipsnių projektai, valstybių ir tarptautinių teismų praktika. Reikia pažymėti, kad nurodytais šaltiniais grindžiamos ir kitų ataskaitų nuostatos ir daromos išvados.

Antroji Kabelių apsaugos komiteto ataskaita buvo pateikta 2022 m. gegužės mėnesį[9]. Komitetas, kaip nurodoma ataskaitoje, tęsė darbą, gilindamasis į pirmojoje ataskaitoje iškeltų problemų analizę. Taigi trumpoje ataskaitoje pažymima, kad dėmesys joje sutelktas į mokslinių tyrimų jūrose veiklą ir santykį su kabelių ir vamzdynų režimu. Detaliau analizuojamos 1982 m. Jūrų teisės konvencijos 51 straipsnio nuostatos, susijusios su salyno valstybėmis. Konstatuota, kad Konvencijos 51 straipsnis „Galiojantys susitarimai, tradicinės žvejybos teisės ir esami povandeniniai kabeliai" nėra taikomas nei kabeliams, nei vamzdynams. Taip yra dėl dviejų priežasčių: pirma, jis nėra skirtas vamzdynams reglamentuoti; antra, nors salyno valstybėmis pasiskelbė 22 valstybės, tik 4 jų priėmė teisės aktus, kuriose aptariami kabelių ir vamzdynų klausimai, taigi kabelių reglamentavimo klausimai nebuvo išspręsti.

Ataskaitoje atkreipiamas dėmesys, kad Kabelių apsaugos komiteto įgaliojimai baigiasi 2022 m. lapkričio mėnesį. Atsižvelgiant į tai, kad komitetas tęsia darbą, spręsdamas aktualias kabelių ir vamzdynų problemas, buvo pasiūlyta jo įgaliojimus pratęsti 4 metams. Tarptautinės teisės asociacija pratęsė Kabelių apsaugos komiteto įgaliojimus iki 2026 m. lapkričio mėnesio.

Trečioji kabelių apsaugos komiteto ataskaita buvo pateikta 2024 m. birželio 28 d. Tai išsamiausia komiteto ataskaita, jos apimtis – 58 lapai. Ataskaita susideda iš šių dalių: I dalis „Tarptautinės teisės asociacijos kabelių ir vamzdynų komiteto darbo apžvalga", II dalis „Komiteto tikslai ir jų pagrindimas", III dalis „Tyrimų apimtis ir prielaidos", IV dalis „Jūrų teisė", V dalis „Jėgos pavartojimas", VI dalis „Terorizmas", VII dalis „Preliminarios išvados". Pirmos trys ataskaitos dalys – trafaretinės, o likusios susijusios su naujomis tyrimo kryptimis, originaliais pasiūlymais, jose aptariamos diskusijos ginčytinais klausimais. Ataskaitos

[8] „Abstract. Interim report", 2020 December, https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10149627/.

[9] International Law Association, *supra note*, 1.

išvados nepretenduoja į galutinį tiesos žodį, todėl pavadintos preliminariomis[10].

Komitetas atkreipė dėmesį į diskutuotiną klausimą dėl kabelių ar vamzdynų pažeidimų prevencijos. Jo nuomone, laivo vėliavos valstybės gali imtis prevencijos priemonių prieš savo laivus. Kitos valstybės gali taikyti vykdymo užtikrinimą ir prevencines priemones prieš laivus, įtariamus tyčiniu povandeninių kabelių ir vamzdynų pažeidimu, remdamosi „būtinumu" pagal tarptautinę paprotinę teisę. Vis dėlto pažymima, kad šis argumentas nėra patikrintas ir gali būti ginčijamas kitų valstybių. Kita vertus, komitetas mano, kad tai yra vienintelis būdas suinteresuotai valstybei apsaugoti esminį interesą nuo rimto ir neišvengiamo pavojaus (komiteto ataskaitos 183 punkto b papunktis).

Tam, kad būtų užkirstas kelias povandeninių kabelių ar vamzdynų pažeidimams, valstybės privalo priimti įstatymus, numatančius, kad kabelių ar vamzdynų nutraukimas ar sugadinimas yra nusikaltimas (komiteto ataskaitos 183 punkto d papunktis). Tokios veikos ir atsakomybės nustatymas apimtų visas jūrų erdves, kuriose padarytas pažeidimas. Taikydamos baudžiamąją atsakomybę, valstybės privalo įrodyti, kad kabelių ar vamzdynų pažeidimo veiksmai priskirtini valstybėms pagal Valstybių atsakomybės už tarptautinius teisės pažeidimus taisykles[11] (komiteto ataskaitos 183 punkto h papunktis).

Apibendrinant galima teigti, kad Kabelių apsaugos komiteto išvados nemaža dalimi grindžiamos 2023 m. Generalinės Asamblėjos rezoliucijos dėl povandeninių kabelių ir vamzdynų rekomendacijomis. Atrodo, kad diskutuodamas dėl priverstinių veiksmų pažeidėjų atžvilgiu Kabelių apsaugos komitetas, bent jau pirmojoje ataskaitoje, nepakankamai rėmėsi Jūrų teisės konvencijos XII dalies „Jūrų aplinkos apsauga ir išsaugojimas", ypač 6 skyriaus „Vykdymo užtikrinimas", nuostatomis. Šioje Konvencijos dalyje yra nemažai nuostatų, kuriomis būtų galima vadovautis vykdant užsienio laivų persekiojimą kabelių ar vamzdynų pažeidimo atveju. Visų pirma galima remtis Konvencijos 224 straipsniu, kuriame nurodyta, kad priverstinį vykdymą užsienio laivų atžvilgiu gali atlikti tik pareigūnai ar karo laivai arba laivai, turintys aiškius skiriamuosius ženklus, rodančius, kad jie atlieka valstybės tarnybą. Labai svarbus Konvencijos 220 straipsnis, kuriame reglamentuojamas nuostatų vykdymo užtikrinimas pakrantės valstybėms. Pavyzdžiui, Konvencijos 220 straipsnio 6 dalyje nurodoma, kad laivas, sukėlęs pavojų padaryti didelę žalą valstybės pakrantei ar su ja susijusiems interesams, už veiksmus, padarytus išskirtinėje ekonominėje zonoje, gali būti sulaikytas arba laikantis teisinių nuostatų gali būti iškelta byla. Tiesa, straipsnyje nekalbama apie kabelių ar vamzdynų pažeidimą, kalbama apie pavojų padaryti žalą valstybei.

[10] International Law Association, „Submarine cables and pipelines under international Law. [Third] interim report 2024", 2024, 1–58, žiūrėta 2026 m. kovo 11 d., https://www.ila-hq.org/en/documents/ilathi-1.

[11] Detaliau žr.: Saulius Katuoka, *Tarptautinės teisės šaltiniai* (Vilnius, 2013), 230–231.

2. KABELIŲ IR VAMZDYNŲ REGLAMENTAVIMAS PAGAL 1982 M. JTO JŪRŲ TEISĖS KONVENCIJĄ

2010 m. 65-ojoje Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje buvo priimta rezoliucija 65/37, kurioje pabrėžta, kad šviesolaidiniais povandeniniais kabeliais perduodama didžioji dalis pasaulio duomenų ir ryšių, kurie yra gyvybiškai svarbūs pasaulio ekonomikai ir visų valstybių nacionaliniam saugumui. Joje taip pat pažymėta, jog valstybės privalo imtis priemonių, kad apsaugotų jūrinius kabelius ir vamzdynus pagal tarptautinę teisę, konkrečiai pagal JTO Jūrų teisės konvencijos nuostatas[12]. Taigi verta paanalizuoti tarptautines sutartis, sutelkiant dėmesį į Jūrų teisės konvencijos nuostatas, kuriomis reglamentuojami jūriniai kabeliai ir vamzdynai.

Šiuo metu yra dvi galiojančios pagrindinės tarptautinės sutartys, reglamentuojančios povandeninių kabelių ir vamzdynų režimą: 1884 m. Konvencija dėl povandeninių telegrafo kabelių apsaugos ir 1982 m. JTO Jūrų teisės konvencija, įsigaliojusi 1994 m. lapkričio 16 d. Pastarojoje Konvencijoje povandeninių kabelių ir vamzdynų reglamentavimui skirti keturi straipsniai (112–115 straipsniai), esantys VII dalyje „Atvira jūra“, ir 79 straipsnis, esantis VI dalyje „Kontinentinis šelfas“. Kodėl taip yra? Remiantis Jūrų teisės konvencija, galima išskirti trijų rūšių jūros erdves: erdvės, kurioms taikomas valstybės suverenitetas (prie tokių erdvių reikėtų priskirti jūrų vidaus vandenis ir teritorinę jūrą); erdvės, kuriose jurisdikciją vykdo pakrantės valstybės (išskirtinė ekonominė zona ir kontinentinis šelfas); erdvės, kuriose galioja tarptautinės taisyklės (atvira jūra)[13]. Nepaisant to, kad straipsniai, kuriuose reglamentuojami kabeliai ir vamzdynai, taikomi dviejų tipų jūrų erdvėms, reikia turėti galvoje, kad kabelių ir vamzdynų yra ir kitose jūrų erdvėse. Vadinasi, kalbant apie kabelių ir vamzdynų reglamentavimą būtina atsižvelgti ir į kitų Jūrų teisės konvencijos normų turinį.

Paanalizuokime pagrindinius Jūrų teisės konvencijos straipsnius, reglamentuojančius kabelių ir vamzdynų režimą. Konvencijos 112 straipsnyje įtvirtinta teisė kloti povandeninius kabelius ir vamzdynus. Jame nurodoma, kad už kontinentinio šelfo ribų ant atviros jūros dugno visos valstybės turi teisę kloti povandeninius kabelius ir vamzdynus. Jos tai gali daryti ir kontinentiniame šelfe, ir išskirtinėje ekonominėje zonoje. Kas yra šios teisės subjektai? Jūrų teisės konvencijoje minimos valstybės. O 1884 m. Konvencijoje ši teisė suteikiama ne tik valstybėms, bet ir piliečiams. Pažymėtina, kad 99 proc. jūrinių kabelių yra privati nuosavybė. Valstybėms priklauso tik 1 proc. kabelių. Kalbant apie vamzdynus, situacija yra priešinga. Tarptautinės jūrų teisės doktrinoje diskutuojama, koks yra teisės tiesti kabelius ir vamzdynus turinys. Šiandien galima atsakyti, kad ši teisė suprantama ir aiškinama plačiau – kaip apimanti ne tik kabelių ir vamzdynų tiesimą, bet ir jų remontą, saugojimą, stebėjimą. Vis dėlto praktikoje, realizuojant kabelių saugojimo ir stebėsenos funkcijas, rei-

[12] Gruodžio 7 d. Generalinės Asamblėjos rezoliucijos 65/37 preambulė ir 121 punktas (priimta 123 balsais už, 1 ir 2 susilaikius).

[13] Plačiau apie egzistuojančias jūrų erdves žr.: Saulius Katuoka, *Tarptautinė jūrų teisė* (Vilnius, 1997), 26–151.

kia atsižvelgti į faktą, kokiose jūrų erdvėse kabeliai ir vamzdynai yra ir koks teisinis režimas jose galioja. Aišku, kad teritorinėje jūroje kabelių ir vamzdynų stebėsenos funkcijos ne pakrantės valstybės vykdyti negali[14]. Pakrantės valstybės taip pat nesutiks, kad jų išskirtinėje ekonominėje zonoje ar kontinentiniame šelfe būtų atliekamos kabelių saugojimo ir stebėsenos kitų valstybių laivais, įskaitant karinius, funkcijos. Natūralu, kad šiose erdvėse kabelių ir vamzdynų stebėsenos funkcijas gali atlikti tik pakrantės valstybės. Kita vertus, pakrantės valstybė kaip suverenas gali suteikti kabelių ir vamzdynų stebėsenos teisę ir kitų valstybių laivams. Ko gero, būtų pateisinama, jei kabelių ir vamzdynų kontrolę pagal susitarimą vykdytų NATO valstybių karo laivai. Stebėsena galėtų apimti kabelius ir vamzdynus, esančius ne tik atviroje jūroje, bet ir išskirtinėje ekonominėje zonoje ar kontinentiniame šelfe. Svarbu pažymėti, kad toks susitarimas gali būti sudarytas tik tarp NATO valstybių. Sprendžiant šį klausimą labai svarbus NATO, kaip organizacijos, interesas saugoti ir stebėti konkretų kabelį ir vamzdyną.

Jūrų teisės konvencijos 113 straipsnyje reglamentuojama atsakomybė už povandeninio kabelio ar vamzdyno nutraukimą ar pažeidimą atviroje jūroje. Jame nustatyta, kad valstybės turi priimti įstatymus, numatančius, kad jei atviroje jūroje nutraukus ar pažeidus kabelį nutrūksta ar sutrukdomas telegrafo ar telefono ryšys, taip pat jei pažeidžiamas vamzdynas, taikoma baudžiamoji atsakomybė. Be to, valstybės įpareigojamos numatyti atsakomybę už veiką, kuria siekiama nutraukti ar pažeisti kabelį ar vamzdyną arba kuri gali sukelti tokį nutraukimą ar pažeidimą. Galima konstatuoti, kad, remiantis šiuo straipsniu, valstybės privalo reglamentuoti dvejopo pobūdžio pažeidimus: povandeninio kabelio ar vamzdyno pažeidimą dėl neatsargumo ir tyčinį, sąmoningą kabelio ar vamzdyno pažeidimą. Suprantama, kad sankcijos šiais dviem atvejais turėtų būti skirtingos. Konvencijos 113 straipsnyje aiškiai nurodoma, kad atsakomybė už šiuos pažeidimus bus taikoma laivams, plaukiojantiems su atitinkamus teisės aktus priėmusios valstybės vėliava, arba asmenims, kuriems galioja tos valstybės jurisdikcija. Visgi Jūrų teisės konvencijos 113 straipsnio nuostatos yra neveiksmingos, manytina, dėl kelių priežasčių. Tenka pripažinti, kad daugelis Jūrų teisės konvenciją ratifikavusių valstybių neįgyvendino pareigos numatyti baudžiamąją atsakomybę už kabelių ir vamzdynų pažeidimus atviroje jūroje. Kaip pažymi dr. Tara Davenport, valstybės, kurios taiko Jūrų teisės konvencijos 113 straipsnio nuostatas, dažniausiai tai daro dar pagal 1884 m. Kabelių apsaugos konvenciją prisiimtus įsipareigojimus. O tai reiškia, kad jų teisės aktai neatnaujinti ir taikomos pernelyg švelnios sankcijos. Dažniausiai nacionalinės teisės aktuose numatyta bausmė už kabelių sugadinimą yra piniginė bauda[15].

2025 m. spalio 3 d. Helsinkio apygardos teismas priėmė sprendimą tanklaivio „Eagle S“,

[14] Teritorinė jūra pagal 1982 m. JTO jūrų teisės konvenciją traktuojama kaip pakrantės valstybės teritorija, kurioje taikomas valstybės suverenitetas. Pakrantės valstybė gali reglamentuoti ir kontroliuoti su kitos valstybės vėliava plaukiojančių laivų taikaus plaukimo teisę.

[15] Tara Davenport, „Submarine Cables, Cybersecurity and International Law: An intersectional Analysis“, *Catholic University Journal of Law and Technology* 24 (December 2015): 83.

plaukiojusio su Kuko Salų vėliava, byloje[16]. Laivas plaukė iš Rusijos Ust Lugos uosto į Viduržemio jūrą per Suomijos įlanką. Čia, sugedus laivo borto inkaro tvirtinimo įtaisams, inkaras nukrito į jūros dugną ir buvo tempiamas maždaug 90 kilometrų. Tempiamas inkaras pirmiausia apgadino Suomijos bendrovei „Fingrid Oy" ir Estijos bendrovei „Elering AS" priklausantį kabelį. Tęsiant kelionę, vėliau buvo apgadinti dar trys kabeliai, priklausantys Suomijos, Nyderlandų bendrovėms. Suomijos valdžios institucijų pastangomis laivas buvo sulaikytas. Jei to nebūtų įvykę, jis būtų tęsęs kelionę ir, labai tikėtina, sugadinęs dar daugiau povandeninių kabelių. Pažeidus kabelius buvo padaryta didelė žala, nuostolių suma siekė 100 mln. eurų[17]. Be to, inkaro vilkimas dugnu kėlė didelį pavojų laivo įgulai, kitų laivų įgulų saugumui, taip pat aplinkai. Trys laivo įgulos nariai, kapitonas Vadathoria, laivo pirmasis pareigūnas Egizaryan ir antrasis pareigūnas Chaurasia, buvo kaltinami individualiais veiksmais ir aplaidumu sukėlę didelį pavojų Suomijos ir kitų šalių saugumui, kuris priklauso nuo tinkamo elektros energijos ir telekomunikacijų ryšio perdavimo. Teismas konstatavo, kad nusikalstama veika padaryta Suomijos įlankoje, Suomijos išskirtinėje ekonominėje zonoje.

Svarbiausias klausimas, į kurį turėjo atsakyti Helsinkio apygardos teismas, – ar veikoms, padarytoms Suomijos išskirtinėje ekonominėje zonoje, galima taikyti Suomijos baudžiamąją teisę. Suomijos teisės taikymo Suomijos išskirtinėje ekonominėje zonoje padarytai nusikalstamai veikai nuostatos įtvirtintos Suomijos išskirtinės ekonominės zonos įstatyme ir Jūrų transporto aplinkos apsaugos įstatyme. Teismas konstatavo, kad šiuose įstatymuose nėra numatyti atvejai, susiję su jūrinių kabelių nutraukimu išskirtinėje ekonominėje zonoje, o tai reiškia, kad baudžiamoji atsakomybė už tai negali būti taikoma. Taigi teismas įžvelgė jurisdikcijos problemą. Tenka pažymėti, kad teismas buvo linkęs taikyti Suomijos baudžiamojo kodekso 35 skyriaus 2 skirsnio nuostatas dėl atsakomybės už nusikalstamu būdu padarytą žalą sunkinančiomis aplinkybėmis.

Taigi kabelių nutraukimo incidento faktas buvo nustatytas, konstatuota, kad pažeidimo pasekmės pažeidė Suomijos interesus, tačiau Helsinkio apygardos teismo sprendimas „Eagle S" byloje buvo toks: negalima taikyti Baudžiamojo įstatymo už ne Suomijos teritorijoje įvykdytą nusikaltimą, nes šalies įstatymuose nėra numatyta specialių šios veikos kvalifikavimo išimčių.

Šis atvejis parodė, kad valstybės, norėdamos kovoti su tyčiniu kabelių ir vamzdynų pažeidimu, visų pirma turi numatyti šį nusikaltimą savo baudžiamajame kodekse. Įstatyme turi būti numatyta, kad jei kabelis ar vamzdynas pažeidžiamas išskirtinėje ekonominėje zonoje, už tyčinį pažeidimą bus taikoma baudžiamoji atsakomybė.

Tenka konstatuoti, kad Lietuvos baudžiamajame kodekse povandeninių kabelių ir vamzdynų pažeidimo nusikaltimas nėra apibrėžtas ir atsakomybė nenumatyta. Situacija verčia susirūpinti.

[16] Judgement of the District Court of Helsinki in the *Eagle S* Case, https://data.consilium.europa.eu/doc/document/WK-14133-2025-INIT/en/pdf.

[17] *Ibid*.

Jūrų teisės konvencijos 113 straipsnis neefektyvus ir dėl to, kad jame numatoma, jog valstybės galės taikyti atsakomybę tik laivams, plaukiojantiems su atitinkamą įstatymą priėmusios valstybės vėliava, ir tos valstybės piliečiams. Tokiu atveju universali valstybių jurisdikcija pažeidėjo atžvilgiu nesukuriama. Šio straipsnio taikymas apsiriboja atviros jūros koordinatėmis, nors pakrantės valstybės suinteresuotos kabelių ir vamzdynų pažeidimo atveju taikyti savo jurisdikciją ir išskirtinėje ekonominėje zonoje ar kontinentiniame šelfe. Tenka pažymėti, jog Jūrų teisės konvencijos 86 straipsnyje nurodyta, kad išskirtinė ekonominė zona nėra atviros jūros dalis. Galima pritarti autorių nuomonei, kad kabelių ir vamzdynų pažeidimo, ypač tyčinio, atveju valstybėms, kurioms padaroma žala, turi būti suteikta teisė įgyvendinti universalią jurisdikciją[18]. Dar daugiau – tokioms valstybėms turėtų būti suteikta teisė vykdyti laivų pažeidėjų baudžiamąjį persekiojimą. Aišku, tai daryti galėtų karo ar specialios paskirties laivai. Kalbant apie pažeidėjų laivų baudžiamąjį persekiojimą kabelių ir vamzdynų tyčinio pažeidimo atvejais, reikia pažymėti, kad 1982 m. Jūrų teisės konvencijoje yra spragų. Visgi jas iš dalies užpildo 1884 m. Kabelių apsaugos konvencijos 10 straipsnis, karo laivui suteikiantis laivo, įtariamo kabelio pažeidimu, apžiūros teisę. Konvencijoje numatyta, kad karo laivo komanda turi teisę apžiūrėti įtariamą laivą ir pareikalauti pateikti dokumentus, įrodančius jo priklausomybę valstybei.

Kabelių apsaugos konvencijoje įtvirtinta svarbi nuostata. Baudžiamosios atsakomybės taikymas neužkerta kelio pateikti civilinį ieškinį dėl padarytos žalos, atsiradusios pažeidus kabelį. Žalos atlyginimo kabelio ar vamzdyno savininkui klausimas yra svarbus ir gal net svarbesnis už baudžiamosios atsakomybės už kabelių ar vamzdynų pažeidimą taikymo faktą. Taigi šiuo aspektu galima konstatuoti spragą Jūrų teisės konvencijoje.

Kita vertus, Jūrų teisės konvencijos 115 straipsnyje reglamentuojamas nuostolių, atsiradusių siekiant išvengti povandeninio kabelio ar vamzdyno pažeidimo, atlyginimas. Valstybės įpareigojamos priimti įstatymus, užtikrinančius, kad povandeninio kabelio ar vamzdyno savininkas atlygintų nuostolius laivų savininkams, kurie įrodo, kad prarado inkarą, tinklą ar kokią nors kitą žvejybos įrangą, stengdamiesi išvengti povandeninio kabelio ar vamzdyno pažeidimo. Taigi Jūrų teisės konvencijoje nustatyta valstybių pareiga reglamentuoti šį atvejį savo įstatymuose.

Kaip minėta, kabelių ir vamzdynų klojimas reglamentuojamas Jūrų teisės konvencijos VI dalyje „Kontinentinis šelfas“. Tam skirtas Konvencijos 79 straipsnis. Jo 1 dalyje pakartojama taisyklė, kad visos valstybės turi teisę kloti povandeninius kabelius ir vamzdynus kontinentiniame šelfe. Labai svarbu tiesiant kabelius kontinentiniame šelfe parinkti tinkamą kabelių trasą. Konvencijos 79 straipsnio 3 dalyje nustatyta pareiga kabelių trasą suderinti su pakrantės valstybe ir gauti jos sutikimą. Tokią straipsnio formuluotę III jūrų teisės konferencijoje pasiūlė Kinijos Liaudies Respublikos delegacija[19]. Kitų valstybių delegacijos šios

[18] Davenport, *supra note*, 15: 84.

[19] Sea-Bed Comittee, Working Paper Submitted by the Chinese Delegation. Sea Area within the Limits of National Jurisdiction. UN Doc A/AC. 138/SC II L 34 (1973) GAOR 26th Sess. Suppl. 21A/9021-III/p. 71, 74.

normos formuluotei nepriešTaravo.

Išanalizavus straipsnius, kuriuose Jūrų teisės konferencijos dalyviai nustatė kabelių ir vamzdynų teisinį režimą, galima konstatuoti, kad liko daugybė nesureguliuotų dalykų, teisės terminais vadinamų spragomis. Pirmiausia paminėtina spraga, susijusi su povandeninių kabelių apsauga. Daktaras Robertas Beckmanas ne tik atkreipia dėmesį į egzistuojančią teisinę kabelių apsaugos reglamentavimo spragą, bet ir pavartoja vaizdingą terminą, pavadindamas povandeninius jūrinius kabelius „tarptautinės teisės našlaičiais“[20].

Sunku tikėtis, kad Jūrų teisės konvencija bus pataisyta užpildant jos spragas jūrinių kabelių ir vamzdynų apsaugos klausimu. Jūrinių kabelių ir vamzdynų apsaugos reglamentavimas yra savarankiška tema, reikalaujanti specialios tarptautinės sutarties. Pirmiausia kyla klausimas, dėl ko valstybės turėtų susitarti. Labai svarbu sutartyje įtvirtinti pakrantės valstybių teisę vykdyti povandeninių kabelių ir vamzdynų apsaugą kontinentiniame šelfe ir išskirtinėje ekonominėje zonoje. Diskutuotinas klausimas dėl baudžiamojo persekiojimo už tyčinį kabelių ar vamzdynų pažeidimą teisės. Jei tokia teisė būtų suteikta pakrantės valstybėms, persekiojimą galėtų vykdyti pakrantės valstybės karo laivai ar specialios paskirties laivai.

Tokioje sutartyje galėtų būti sureguliuoti bendrieji jūrinių kabelių teisinio režimo klausimai: kabelių tiesimo laisvė, išplečiant jos turinį, tyčinio kabelių pažeidimo kvalifikavimas ir kita. Kas galėtų imtis iniciatyvos parengti tokios sutarties projektą? Tarptautinės teisės asociacija galėtų pavesti projekto rengimą Povandeninių kabelių ir vamzdynų apsaugos komitetui. Kaip rodo komiteto ataskaitos, jis turi nemažą įdirbį šioje srityje. Jei tokios iniciatyvos imtųsi Jungtinės Tautos, prie sutarties projekto rengimo galėtų prisidėti Tarptautinės teisės komisija, sujungdama jėgas su Kabelių apsaugos komitetu.

Idėją rengti specialią sutartį palaiko daugelis tarptautinės jūrų teisės mokslininkų. Gana plačiai tokios sutarties reikalingumo argumentus išdėstė dr. Tara Davenport, aptardama net ir nusikaltėlių, įvykdžiusių tyčinį kabelių pažeidimą, ekstradicijos klausimą[21].

Atkreiptinas dėmesys, kad tarptautinės jūrų teisės doktrinoje egzistuoja įvairių nuomonių dėl tyčinio kabelio pažeidimo kvalifikavimo. Panagrinėkime pasiūlymą tyčinį kabelių ar vamzdynų pažeidimą prilyginti piratavimo nusikaltimui.

3. AR JŪRINIŲ KABELIŲ IR VAMZDYNŲ PAŽEIDIMAS YRA PIRATAVIMO NUSIKALTIMAS?

Tarptautinės jūrų teisės doktrinoje kai kurie autoriai svarsto galimybę jūrinių kabelių ar vamzdynų pažeidimą kvalifikuoti kaip piratavimo nusikaltimą. Iš autorių, palaikančių tokį variantą, išsiskiria Jacques'as Hartmannas, kabelių ir vamzdynų pažeidimo kvalifika-

[20] Robert Beckman, „Protecting Submarine Cables from International Damage – The security Gap“, iš *Submarine cables. The Handbook of Law and Policy* (Leiden, Boston, 2014), 281.

[21] Davenport, *supra note*, 15: 89-91.

vimo problemą išnagrinėjęs atskirai, neaptardamas kitų galimų pažeidimo kvalifikavimo variantų. Šis autorius teigia, kad egzistuoja iki šiol nepastebėtas Jūrų teisės konvencijos straipsnio apie piratavimo nusikaltimą aiškinimas. Jo teigimu, naujos tarptautinės sutarties dėl kabelių ir vamzdynų sudarymas susiduris su tam tikrais sunkumais: diplomatinės pastangos sudaryti tarptautinę sutartį užima nemažai laiko ir yra politiškai jautrios. Gali būti priimta speciali JTO Saugumo Tarybos rezoliucija, tačiau tikėtina, kad svarstant tokio pobūdžio rezoliuciją gali būti pareikšta veto teisė. Autorius siūlo greitesnį ir paprastesnį būdą: kabelių ar vamzdynų pažeidimus priskirti piratavimo nusikaltimui[22]. Su tokia J. Hartmanno nuomone negalima sutikti dėl kelių priežasčių.

Piratavimo nusikaltimo sąvoka yra apibrėžta Jūrų teisės konvencijos 101 straipsnyje. Piratavimu laikomas bet koks iš šių veiksmų:

a) bet kokie neteisėti prievartos ar sulaikymo veiksmai arba bet koks grobimas, kurį asmeniniais tikslais įvykdo privataus laivo ar privataus orlaivio įgula ar keleiviai ir kuris yra nukreiptas:

   i) atviroje jūroje prieš kitą laivą ar orlaivį arba prieš asmenis ar nuosavybę, esančius tokiame laive ar orlaivyje.

Kitose straipsnio dalyse aptariami bendrininkavimo darant piratavimo nusikaltimą klausimai.

Reikia atkreipti dėmesį, kad piratavimo nusikaltimo sąvokoje fiksuojami svarbūs piratavimo požymiai: 1) smurtiniai ar prievartos veiksmai yra nukreipti prieš laivą, įgulą ar keleivius; 2) šiuos veiksmus atlieka privatus laivas (taigi piratavimo atveju veikia du laivai – laivas prieš laivą; 3) į ką kėsinasi pažeidėjas? Piratavimo kaip nusikaltimo objektas yra visuotinai pripažinta laivybos laisvė. Laivybos laisvė galioja tiek atviroje jūroje, tiek išskirtinėje ekonominėje zonoje. Tais atvejais, kai piratai paima jūreivius įkaitais, prisideda antraeilis piratavimo kaip nusikaltimo objektas – teisė būti laisvam.

Kai piratų veiksmais grobiamas turtas, atsiranda kitas piratavimo nusikaltimo objektas – teisė į nuosavybę. Šis piratavimo nusikaltimo objektas niekaip nesusijęs su jūrinių kabelių ar vamzdynų pažeidimo objektu. Primintina, kad piratavimo atveju pagrindiniu nusikaltimo objektu laikoma laivybos laisvė. O jūrinių kabelių ir vamzdyno pažeidimas negali būti siejamas su laivybos laisvės pažeidimu.

Dauguma pasaulio valstybių į savo baudžiamuosius kodeksus yra įtraukusios piratavimo nusikaltimą. Lietuvos valstybė Baudžiamąjį kodeksą piratavimo nusikaltimu papildė 2014 m. kovo 13 d. įstatymu Nr. XII-776[23] įtraukdama į kodeksą 251[1] straipsnį.

Kodėl piratų laivą gali sulaikyti valstybių karo laivai? Atsakymas grindžiamas dviem taisyklėmis. Pirma, piratai neturi tėvynės. Piratų laivas nepriklauso konkrečiai valstybei. Antra, galioja nuostata *Aut dedere aut judicare* (bausk arba išduok). Pareiga išduoti arba

[22] Plačiau žr.: Hartmann, *supra note*, 5.

[23] TAR, Nr. 2014-03404.

bausti išplaukia iš tarptautinės teisės, kalbant apie tarptautinius nusikaltimus. Tarptautiniai nusikaltimai apibrėžiami tarptautinėse sutartyse, kurias pripažįsta valstybės. Kol kas jūrinių kabelių ir vamzdynų pažeidimas nėra traktuojamas kaip tarptautinis nusikaltimas.

Arbitražo sprendime byloje *Arctic Sunrise* (*Nyderlandų Karalystė prieš Rusijos Federaciją*) pažymėta, kad piratavimo veiksmai, numatyti Jūrų teisės konvencijos 101 straipsnyje, yra nukreipti prieš kitą laivą, o tai gali prieštarauti aiškinimui, kad piratavimas apima tyčinius laivo veiksmus, nukreiptus prieš povandeninius kabelius ir vamzdynus[24].

Laisvė tiesti kabelius suponuoja valstybių teises imtis prevencinių priemonių reaguojant į galimą žalą povandeniniams kabeliams ir vamzdynams atviroje jūroje, siekiant apsaugoti šią laisvę. Taigi valstybės turi teisę užkirsti kelią tokio pobūdžio nusižengimams. Arbitražas pažymėjo, kad išskirtinėje ekonominėje zonoje pakrantės valstybės gali imtis prevencinių veiksmų prieš laivą, jei yra pagrindo manyti, kad laivas yra susijęs su teroristiniu išpuoliu prieš pakrantės valstybės įrenginį ar statinį[25].

Taigi galima konstatuoti, kad arbitražas, kaip rodo sprendimas byloje *Arctic Sunrise*, linkęs abejoti idėja kabelių ir vamzdynų pažeidimus kvalifikuoti kaip piratavimo nusikaltimą. Viename iš šio sprendimo punktų pateiktas pavyzdys rodo galimybę kabelių ir vamzdynų tyčinį pažeidimą kvalifikuoti kaip teroristinį aktą. Ko gero, tokia kvalifikavimo kryptis būtų tinkamesnė. Vis dėlto tarptautinė sutartis, skirta kabeliams ir vamzdynams reglamentuoti, sureguliuotų ne vieną klausimą. Ji turėtų ne tik įtvirtinti kabelių ir vamzdynų tiesimo laisvę, bet ir išplėsti šios laisvės turinį. Tiesimo laisvė turi būti siejama su teise stebėti, prižiūrėti, remontuoti, kontroliuoti povandeninius kabelius ir vamzdynus. Kas galėtų vykdyti šias kabelių ir vamzdynų funkcijas – savininkai, pakrantės valstybės ar kiti subjektai pagal susitarimą, būtų sutarties rengėjų apsisprendimo reikalas. Svarbu, kad šios su kabelių ir vamzdynų tiesimu susijusios funkcijos būtų apibrėžtos atsižvelgiant į jūrų erdvių teisinio režimo specifiką. Sutartyje jūrinių kabelių ar vamzdynų pažeidimas turėtų būti kvalifikuojamas kaip tarptautinis nusikaltimas. Taip būtų sukurtas teisinis pagrindas aptarti prevencines priemones, siekiant užkirsti kelią tokio pobūdžio nusikaltimui, ir įtvirtinti jurisdikcijos ribas, atsižvelgiant į Jūrų teisės konvencijoje nustatytą jūrų erdvių teisinį režimą. Manytina, kad pagrindinis naujos sutarties tikslas būtų panaikinti jūrinių kabelių ir vamzdynų teisinio reglamentavimo spragas, atsižvelgiant į šiuolaikines realijas.

Tokio pobūdžio sutarties rengimą JTO Ekonominė ir Socialinė Taryba galėtų pavesti Tarptautinės teisės komisijai. Prie sutarties projekto rengimo galėtų prisidėti ir Povandeninių kabelių ir vamzdynų apsaugos komitetas, turintis įdirbį šioje srityje. Matyt, komiteto kadenciją po 2026 m. lapkričio mėnesio reikėtų pratęsti dar 4 metams. Nauja jūrinių kabelių ir vamzdynų sutartis galėtų būti parengta dviejų institucijų bendromis pastangomis.

[24] Arctic Sunrise Arbitration (the Kingdom of the Netherland v. the Russian Federation) Award on the Merits, PCA Case No. 2014-02, August 2015, 238 punktas.

[25] *Ibid*., 3, 4 punktai.

IŠVADOS

Pastaruoju metu pastebimai išaugo tarptautinės bendruomenės dėmesys povandeniniams kabeliams ir vamzdynams. Taip nutiko dėl kelių priežasčių. Visų pirma padidėjo povandeninių kabelių ir vamzdynų reikšmė. Dar 2010 m. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja pripažino, kad šviesolaidiniais povandeniniais kabeliais perduodama didžioji dalis pasaulinių duomenų, palaikomi ryšiai su visomis pasaulio valstybėmis, todėl jie yra gyvybiškai svarbūs pasaulio ekonomikai ir visų valstybių nacionaliniam saugumui. Taigi visos valstybės privalo imtis reikiamų priemonių, kad, remiantis tarptautine teise, povandeniniai kabeliai ir vamzdynai būtų apsaugoti. Povandeninių kabelių reikšmė ypač išaugo COVID pandemijos laikotarpiu. Tarptautinės bendrovės „Zoom Video Communications" duomenimis, interneto srautas nuo 2019 m. lapkričio iki 2020 m. balandžio padidėjo 25–50 proc. Bendrovės pajamos už ketvirtį, pasibaigusį 2020 m. liepos 31 d., išaugo 355 proc., palyginti su ankstesniais metais[26]. Kita vertus, padaugėjo išpuolių, tarp jų ir tyčinių, prieš jūrinius kabelius ir vamzdynus. Dėl to 2023 m. vasario mėnesį NATO įsteigė kritinės povandeninės struktūros koordinavimo padalinį, kuris rūpinasi povandeninių kabelių apsauga[27].

Didžiulę reikšmę svarstant aktualius povandeninių kabelių ir vamzdynų klausimus ir teikiant pasiūlymus turi 2018 m. lapkričio mėnesį Tarptautinės teisės asociacijos įkurtas Povandeninių kabelių ir vamzdynų komitetas. Jis per ataskaitinį laikotarpį (2018–2024 m.) pateikė tris ataskaitas. Ataskaitose analizuojamos įvairios povandeninių kabelių ir vamzdynų teisinio reglamentavimo problemos, identifikuojamos jo spragos, siūlomi įvairūs sprendimo būdai. Komiteto ataskaitų lygis pastebimai augo. Paskutinėje ataskaitoje, kuri ir pagal apimtį plačiausia, pateikta pasiūlymų, atitinkančių realias tiek kabelių ir vamzdynų tiesimo reglamentavimo, tiek apsaugos problemas. Atkreiptinas dėmesys, kad daugumą komiteto narių sudarė atstovai iš Europos žemyno (14 iš 24 narių).

Dauguma komiteto narių – mokslininkai, besidomintys kabelių ir vamzdynų tiesimo reglamentavimo problemomis. Iš jų galima paminėti dr. Tarą Davenport, dr. Douglasą R. Burnettą, dr. Robertą Beckmaną, kurie parengė vertingų publikacijų kabelių ir vamzdynų tiesimo reglamentavimo klausimais ir aktyviai reiškėsi komitete.

Komiteto kadencija buvo pratęsta iki 2026 m. lapkričio mėnesio. Turint galvoje temos, į kurią gilinasi komitetas, aktualumą, tikėtina, kad kadencija bus pratęsta ir vėl, pavedant spręsti, pavyzdžiui, naujos tarptautinės sutarties dėl kabelių ir vamzdynų turinio reglamentavimo projekto rengimą.

Šiuo metu jūrinių kabelių ir vamzdyno teisinio režimo pagrindais laikytinos dvi konvencijos: 1884 m. Konvencija dėl povandeninių kabelių apsaugos ir 1982 m. JTO Jūrų teisės konvencija. Pirmojoje įtvirtintas fundamentalus principas, kuris yra kabelių ir vamzdynų

[26] „Zoom Video Communication Revenue 2019-2021", https://www.macrotrends.net/stocks/charts/ZM/zoom-communications/revenue.

[27] „NATO stands up undersea infrastructure coordination ceel", NATO, 2023 m. vasario 15 d., https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_211919.htm.

reglamentavimo pagrindas: visos valstybės ir piliečiai turi laisvę tiesti ir remontuoti kabelius už teritorinės jūros ribų. Antrojoje taip pat įtvirtinta kabelių ir vamzdynų tiesimo laisvė. Atkreiptinas dėmesys, kad kabelių ir vamzdynų tiesimo laisvės turinys, atsižvelgiant į šiuolaikines realijas, turėtų būti išplėstas. Reikėtų pritarti nuomonei, kad kabelių ir vamzdynų tiesimo laisvė turėtų apimti ne tik teisę remontuoti, bet ir saugoti, stebėti ir kontroliuoti povandeninius kabelius ir vamzdynus. Šių funkcijų realizavimas priklausytų nuo atskirų jūrų erdvių režimo ir nuo susitarimo su pakrantės valstybe. Įmanomas atvejis, kai kabelių ir vamzdynų stebėjimo, kontrolės ir apsaugos funkcijas, susitarus su pakrantės valstybe, vykdytų NATO valstybių karo laivai.

Vykdant laivų, pažeidusių kabelius ir vamzdynus, apžiūrą galima remtis 1884 m. Konvencijos nuostata, kuria suteikiama teisė karo laivams sustabdyti laivą pažeidėją, o jos įgulai įlipti į laivą ir atlikti apžiūrą. Pažeidžiant kabelius ir vamzdynus padaroma žalos ir jūros aplinkai, todėl galima vadovautis Jūrų teisės konvencijos XII dalimi „Jūros aplinkos apsauga ir išsaugojimas“, ypač 6 skyriumi „Vykdymo užtikrinimas“ ir 7 skyriumi „Garantijos“, pagal kuriuos pakrantės valstybėms, karo laivams leidžiama sulaikyti laivą pažeidėją ir iškelti bylą dėl žalos atlyginimo.

1982 m. Jūrų teisės konvencijos 113 straipsnyje valstybės įpareigojamos priimti įstatymus, pagal kuriuos, nutraukus kabelį ar pažeidus povandeninį vamzdyną atviroje jūroje, būtų taikoma baudžiamoji atsakomybė. Manytina, kad valstybės privalėtų priimti įstatymus, kuriuose baudžiamoji atsakomybė būtų numatoma ir už kabelio ar vamzdyno pažeidimą kontinentiniame šelfe ar išskirtinėje ekonominėje zonoje. Deja, tenka konstatuoti, kad dauguma valstybių nepapildė savo baudžiamojo kodekso nuostatų atsakomybe už tokio pobūdžio nusikaltimus. Laikas nelaukia, tokių nusikaltimų daugėja. Tarptautinėje teisėje, taip pat baudžiamojoje teisėje galioja principas *Nullum crimen sine lege* (nėra nusikaltimo be įstatymo).

Tam, kad būtų panaikinta teisinė spraga, kai kurie autoriai siūlo kabelių ir vamzdynų pažeidimą kvalifikuoti kaip piratavimo nusikaltimą. Su tokia pozicija negalima sutikti dėl kelių priežasčių. Visų pirma skiriasi šių nusikaltimų objektai. Piratavimo atveju pagrindinis nusikaltimo objektas – laivybos laisvė, papildomi – teisė į laisvę, teisė į nuosavybę. Piratavimo atveju laivas veikia prieš kitą laivą. Piratavimas yra tarptautinis nusikaltimas, numatytas Jūrų teisės konvencijoje. Jeigu bus parengta nauja jūrinių kabelių ir vamzdynų apsaugos konvencija, joje valstybės galėtų kvalifikuoti kabelių ir vamzdynų pažeidimą kaip tarptautinį nusikaltimą. Visgi tai galės būti padaryta tik ateityje, o dabartiniame etape valstybės turi papildyti savo baudžiamuosius kodeksus nauju nusikaltimu – kabelių ir vamzdynų pažeidimu.

SUBMARINE CABLES, PIPELINES AND THEIR REGULATION UNDER INTERNATIONAL LAW

SAULIUS KATUOKA

SUMMARY. *In the second decade of the 21st century, problematic issues related to the laying and maintenance of submarine cables in the oceans, the protection of cables and pipelines, including natural hazards, and accidental or intentional damage caused by vessels, have come to the fore.*

To address emerging cable and pipeline issues, the International Law Association established the Submarine Cables and Pipelines under International Law Committee in November 2018, which is now a specialized body dealing with current regulatory issues relating to cables and pipelines.

Currently, two conventions form the basis for the regime governing the laying of submarine cables and pipelines: the 1884 Convention for the Protection of Submarine Telegraph Cables and the 1982 UN Convention on the Law of the Sea. Both conventions are valuable, although there are still certain gaps in the regulation of cables and pipelines. It is believed that the content of the right to lay cables and pipelines should be defined more broadly. The relevant functions of cable and pipeline protection, monitoring, and control should be discussed. The implementation of these functions would depend on the interaction of the maritime space regime and the coastal state.

It should be noted that Article 113 of the 1982 UN Convention on the Law of the Sea obliges states to adopt laws providing for criminal liability for the cutting of cables or the damage of submarine pipelines on the high seas. We believe that states must adopt laws providing for criminal liability for damage to cables or pipelines on the continental shelf or in the exclusive economic zone.

To fill the legal gap, some authors suggest that damage to cables and pipelines should be classified as piracy. We disagree with this position for several reasons. First, the objects of the crimes are different. In the case of piracy, the main object of the crime is freedom of navigation. Additional objects of the crime - the right to freedom and the right to property - depend on the specific actions of the pirates. Piracy is an international crime established by the UN Convention on the Law of the Sea. Which crimes are included in the list of international crimes depends on the agreement between states. At this stage, states must supplement their criminal codes with a new crime related to cables and pipelines.

KEYWORDS: Submarine cables and pipelines, 1884 Convention on the Protection of Submarine Telegraph Cables, 1982 UN Convention on the Law of the Sea, Submarine Cables and Pipelines under International Law Committee, the crime of piracy.

CONSTITUTIONES ET LIBERTATES: ŽMOGAUS TEISĖS XXI AMŽIUJE

Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys

CONSTITUTIONES ET LIBERTATES: HUMAN RIGHTS IN THE TWENTY-FIRST CENTURY

Peer-Reviewed Academic Articles Collection

MRU

Vilnius, 2026

Redakcinė kolegija / Editorial board:

Prof. dr. **EGLĖ BILEVIČIŪTĖ** (atsakingoji redaktorė / Editor-in-Chief)
Doc. dr. **JOLITA MILIUVIENĖ** (atsakingoji redaktorė / Editor-in-Chief)
Dr. **KRISTINA KENSTAVIČIENĖ** (vykdančioji redaktorė / Executive editor)

Straipsnių recenzentai / Peer reviewers:

Prof. dr. **Eglė Bilevičiūtė,** doc. dr. **Tomas Girdenis,** prof. dr. **Egidijus Jarašiūnas,**
doc. dr. **Agnė Juškevičiūtė – Vilienė,** dr. **Kristina Kenstavičienė,**
doc. dr. **Jan Kudrna,** prof. dr. **Snieguolė Matulienė,** doc. dr. **Jolita Miliuvienė,**
dr. **Salomėja Fernandez- Montojo,** prof. dr. **Sanita Osipova,** prof. dr. **Rūta Petkuvienė,**
prof. dr. **Jānis Pleps,** praktikos prof. dr. **Rasa Ragulskytė – Markovienė,**
doc. dr. **Ernestas Spruogis, Sergej Stoma,** doc. dr. **Loreta Šaltinytė,**
prof. dr. **Algimantas Urmonas,** doc. dr. **Juozas Valčiukas,**
dr. **Mindaugas Verbickas,** dr. **Dalia Višinskienė,** dr. **Leda Žilinskienė.**

Aprobuota/Approved by:

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos tarybos 2026 m. gegužės 20 d. nutarimu,
Nr. 1T- 18.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*
Visos leidinio ir leidybos teisės saugomos. Šio leidinio arba kurios nors jo dalies negalima taisyti, dauginti ar kitaip platinti autoriui ir leidėjui nesutikus.

ISBN 978-609-488-136-7 (spausdintas)
ISBN 978-609-488-135-0 (internete) DOI: 10.13165/9786094881350

© Autoriai, 2026
© Mykolo Romerio universitetas, 2026

TURINYS

Lyra Jakulevičienė, Jolita Miliuvienė
Įvadas: žmogaus teisės XXI amžiuje 11

I. KONSTITUCIJA KINTANČIOJE TIKROVĖJE: AIŠKINIMAS IR TRANSFORMACIJA

Egidijus Jarašiūnas
Vis sugrįžtantis Konstitucijos aiškinimo specifiškumo klausimas 30

Egidijus Kūris
Apie pažodinį ir ne vien pažodinį Konstitucijos aiškinimą 66

Marek Zubik
Ką chaoso teorija gali pasiūlyti Konstitucijos kūrėjams? (anglų kalba) **99**

Mirosław Granat
Demokratinis teisinės valstybės principas ir teisinės valstybės krizė (Lenkijos atvejis) (anglų kalba) **108**

Irmantas Jarukaitis
Pusiausvyros tarp vienovės ir įvairovės paieškos Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje: Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnis ir 4 straipsnio 2 dalis (anglų kalba) **119**

Ernestas Spruogis
Keletas minčių apie tarptautinį konstitucionalizmą: ar tikrai tik nacionalinio konstitucionalizmo šešėlis? 142

Jolita Miliuvienė
Gynybinis konstitucionalizmas: strateginis konstitucinio dialogo naudojimas demokratijos atsparumui stiprinti 159

Alexandru Tănase
Nacionalinė konstitucinė tapatybė Europos Sąjungoje: tarp globalizacijos ir konstitucinio pliuralizmo (anglų kalba) **185**

Sanita Osipova
Laisvė mokslinėje doktrinoje ir teisinėse diskusijose Latvijos Respublikoje (anglų kalba) **203**

Mindaugas Verbickas
Žmogaus teisės ir demokratija: prigimtinės teisės teorijos perspektyva 218

Madis Ernits
Hibridinis konstitucinis teismas: naujasis standartas ar konstrukcijos trūkumas? (anglų kalba) **246**

Andrzej Jackiewicz
Nuo pergamento iki pikselių: kintantis Konstitucijos vaidmuo prisitaikant prie technologinės pažangos (anglų kalba) **261**

Jan Kudrna
Demokratijos ir laisvės supratimo tendencijos Čekijos Respublikoje pastaraisiais metais: ar jau laikas "antrajai respublikai"? (anglų kalba) **283**

Edita Žiobienė
Konstitucinio solidarumo principo reikšmė užtikrinant žmogaus teisių apsaugą **296**

Ieva Deviatnikovaitė
M. Römerio „Reprezentacija ir Mandatas": šimtas metų Lietuvos konstitucinės ir administracinės teisės doktrinai **316**

II. KONSTITUCINĖS ŽMOGAUS TEISIŲ GARANTIJOS IR JŲ ĮGYVENDINIMAS

Asta Benetytė, Dovydas Sajenko, Juozas Valčiukas
Permąstant teisės į minties laisvę sampratą šiuolaikinėje realybėje **342**

Jānis Pleps
Susirinkimų laisvė: Baltijos šalių konstitucinės teisės vystymosi pamokos (anglų kalba) **373**

Oleksandr Petryshyn
Konstitucinės justicijos bylos pagal Ukrainos ombudsmeno kreipimusis (anglų kalba) **398**

Malkhaz Nakashidze
"Rusiškas įstatymas" apie užsienio įtakos skaidrumą, žmogaus teisės ir Gruzijos iššūkiai siekiant ES integracijos (anglų kalba) **410**

Algirdas Taminskas, Gabrielė Taminskaitė-Kočiūnė
Asmens teisė į vardą: teoriniai ir praktiniai dvigubų pavardžių suteikimo aspektai **431**

Dovilė Pūraitė-Andrikienė
Moterų teisių konstitucinė dimensija: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos indėlis į lyčių lygybės doktriną **451**

Gintaras Švedas
Išimtinis bausmės švelninimas Konstitucinio Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje **469**

Jolanta Zajančkauskienė
Ginamieji su negalia: konvencinės, Europos Sąjungos teisės nuostatos ir mokslinės diskusijos **488**

Anna Rytel-Warzocha
Laikinasis teisės prašyti prieglobsčio ir apsaugos sustabdymas prie Baltarusijos – Lenkijos sienos: valstybės institucijų konstitucinių ribų analizė (anglų kalba) **504**

Algimantas Urmonas
Viešasis interesas kaip konstitucinės pareigos matas administracinėje teisėje **520**

Eglė Bilevičiūtė, Aliona Gaidarovič, Salvija Mulevičienė
Konstitucinės saviraiškos ir informacijos laisvės derinimas su teise į asmens duomenų apsaugą žurnalistų ir kitų viešosios informacijos rengėjų atstovų teisės gauti informaciją kontekste **535**

Rūta Petkuvienė
Informacinis privatumas Lietuvos teismų sistemos veikloje kaip vienas iš konstitucinės teisės į privataus gyvenimo apsaugą aspektų **549**

André Dias Pereira, Rui Cascão
Medicininės atsakomybės sistema ir teisė į sveikatos apsaugą Portugalijoje (anglų kalba) **567**

Rasa Ragulskytė-Markovienė, Rūta Slidžiauskaitė-Maskoliūnė
Teisės į sveiką ir švarią aplinką gynimas klimato kaitos kontekste **580**

Agnė Juškevičiūtė-Vilienė
Konstitucinė teisė klimato kaitos akivaizdoje: konstituciniai teismai, valstybės atsakomybė ir žmogaus teisės **605**

Kristina Kenstavičienė
Naujasis alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos teisinis reguliavimas Lietuvoje ir nekarinė (civilinė) tarnyba Suomijoje **619**

Marta Murska
Individualus konstitucinis skundas Vokietijoje ir Ukrainoje kaip žmogaus teisių apsaugos instrumentas (anglų kalba). **645**

Saulius Katuoka
Povandeniniai kabeliai ir vamzdynai ir jų reglamentavimas pagal tarptautinę teisę **662**

APIE AUTORIUS **678**